

**Міжнародна науково-практична конференція
«Світ XXI сторіччя: модернізація освіти та цінності дитинства»**

**ВИВЧЕННЯ МОТИВІВ МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ СОЦІАЛЬНО
ЗНАЧИМИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Токарєва Л.Д.

Україна, м. Київ, Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України

Дошкільний вік характеризується інтенсивним розвитком мотиваційної сфери дитини. Мотиваційна складова особистості пронизує всі аспекти, всі рівні її буття, чинить вирішальний вплив на здійснювані нею вчинки, регулює її діяльність.

Проблема розвитку і формування мотивів поведінки знайшла своє відображення в роботах багатьох дослідників (Л.Артемової, Л.Божович, С. Карпової, В. Котирло, М.Лісіної, Т. Поніманської, Л.Рузьської, Є.Субботського, С.Якобсон та ін.), які вказують на всебічні зміни, що відбуваються у сфері мотивації дошкільника, появі нових мотивів, обумовлених соціалізацією дошкільнят.

Саме в дошкільному віці дитина одержує перші уявлення про моральні погляди і норми співжиття, про форми спілкування людей і їх ставлення один до одного, вчиться диференціювати вчинки, – стверджують науковці Л.Венгер, О.Запорожець, В.Котирло, С.Кулачківська, С.Ладивір, Я.Неверович, В.Сухомлинський та інші.

Мета емпіричного дослідження: вивчення особливостей прояву мотивів моральної поведінки старших дошкільників в прийнятті соціально значимих цінностей як регуляторів особистісного зростання.

Експериментальне дослідження здійснювалося впродовж 2015 – 2016 років у дитячому садочку № 875 міста Києва, у дітей старшої групи. Дослідження було представлено діагностичною бесідою «Чинники вибору дитиною соціально значимих цінностей». Дослідження проводилось

**Міжнародна науково-практична конференція
«Світ XXI сторіччя: модернізація освіти та цінності дитинства»**

індивідуально з кожною дитиною. В протоколі фіксували її емоційні реакції, а також її пояснення.

Завдання для дитини визначалось у тому, щоб розглянути картинку, на якій намальовано: іде урок, вчитель розповідає новий матеріал, а дівчинка і хлопчик, щось активно обговорюють, інші діти уважно слухають учителя. Треба було роздивитись малюнок і пояснити, що там відбувається і чому? Як дитина мотивує на ті, чи інші вчинки дорослого і дитини?

У своєму дослідженні нами було взято до уваги такі критерії та показники структури морального вибору дошкільників: 1 - когнітивний критерій: знання моральних норм та правил поведінки, аналіз морального змісту ситуацій вибору; 2 - мотиваційний критерій: ставлення до ситуації морального вибору, моральне мотивування здійсненого вибору; 3 - дійовий критерій: прийняття рішення про моральний вчинок у ситуації вибору; 4 - оцінний критерій: критичність оцінки дитиною власних дій в ситуаціях вибору.

Проведене дослідження дозволило виявити наступне, що майже всі обстежені діти старшого дошкільного віку знають і дотримуються правил поведінки, яких треба дотримуватись у громадських місцях. Але зіткнулись із ситуацією, коли майже 25% досліджуваних дітей, із різних причин, на питання про правила поведінки в громадських місцях – давали негативну відповідь. І тільки після додаткових та навідних запитань – виявляли, що вони їх знають і користуються ними за потребою.

Виявили, що 94.64% дітей вважає, що цих правил слід дотримуватись, бо вони дуже важливі для кожного з нас у житті. І тільки 5.36% дітей вважають, що знати їх не обов'язково, що прожити можна і без них. Це їм не подобається, це їм зовсім не потрібно, і вони, взагалі, не збираються дотримуватись правил поведінки: «Це скучно», «Це не цікаво», «Сам навчуся, коли виросту», «Тільки тоді, коли дуже попросять».

Дослідження мотивів поведінки дітей старшого дошкільного віку за названими критеріями дозволило виявити високий, достатній, середній та низький рівні розвитку морального вибору.

**Міжнародна науково-практична конференція
«Світ XXI сторіччя: модернізація освіти та цінності дитинства»**

1-й – високий рівень розвитку морального вибору відповідає дітям, які

мають відповідний віковий обсяг знань про моральні норми і правила, розуміють необхідність їх дотримання в реальній поведінці, вміють проаналізувати і пояснити ситуацію вибору, прагне завжди чинити правильно. Відсоток таких дітей за нашими дослідженнями дуже невисокий – 21.42%. Ось деякі із пояснень і міркувань: «Завжди хочеться дізнатись більше, щоб краще запам'ятати всі правила, а то можна в відповідальний момент вилетіти все із голови і щоб достойно вести себе», «Коли хлопчик показує язика, то це вже признаки не дружби...», «Треба завжди все ділити порівну. Не боятися і завжди першою просити пробачення, я так і поступаю... мене так навчили», «На уроках розмовляти не можна, бо погано засвоюється матеріал», «На вулиці багато людей, тому треба вміти себе поводити добре, щоб інші не страждали. Щоб не потрапити в неприємну ситуацію», «Щоб знати, як себе поводити, бо хочу бути розумною, а не глупою, щоб поважати маму й тата, тому, що так можна навчитись слухати, тому, що тоді буде добро перемагати зло».

2-й рівень – достатній – виявлено в дітей, які мають відповідний віковий рівень знань про зміст і значення моральних норм, у більшості випадків вони правильно аналізують ситуації вибору та адекватно оцінюють варіанти дій, проте їх мотиви і дії іноді можуть не відповідати моральному змісту. Загалом дитина дає адекватну моральну оцінку своїм вчинкам і поведінці – 39.28%. У цих дітей поширена така мотивація: «Бо люблю говорити з людьми», «Так, тому що це цікаво», «Отримуєш нові знання», «Треба поважати і слухати вчителя», «Треба усьому навчатися в житті все згодиться», «Коли ти себе гарно поводиш, всі тебе хвалять», «Щоб бути справедливим і культурним», «Щоб не загубитися, не потрапити в екстрену ситуацію».

3-й рівень – середній – виявлено в дітей, які мають певні знання про зміст моральних норм і правил поведінки, оцінюють поведінку інших правильно іноді при допомозі дорослого, пояснюють свою думку за допомогою навідних запитань. Це значною мірою впливає на прийняття рішення в ситуації вибору –

**Міжнародна науково-практична конференція
«Світ XXI сторіччя: модернізація освіти та цінності дитинства»**

26.78%. «Тому що так не можна, без пояснень», «Бо на уроках не можна говорити, без пояснень».

4-й рівень – низький – виявлено в дітей, які мають обмежені знання про зміст моральних норм та правил поведінки, не розуміють їх значення, не можуть проаналізувати ситуацію вибору та виявити альтернативи. Не можуть оцінити поведінку інших без допомоги дорослого. Не можуть пояснити свою думку. У ситуаціях вибору вони систематично порушують моральні норми та правила – 10.76%. Дуже часто можна було почути від дитини, коли треба було щось пояснити: «не знаю» або «мовчанка», «Не подобається», «Щоб були слухняним». Мотивація відповідей дітей в багатьох випадках односкладова, проста, думки свої не пояснюють, наприклад: «йде урок», «він бавиться», «він його накаже», «вести себе добре».

Дослідження показало, що діти, в яких було виявлено низький та середній рівні розвитку морального вибору частіше за інших мотивували свої вчинки за похвалу, за високу оцінку. Ось деякі з пояснень: «Тому що дорослі сварити не будуть», «Тому що тебе виженуть», «Тому що насварять», «Щоб батькам не було соромно мене», «Щоб знати як можна поводитись з поганими людьми», «На уроці відволікатися не бажано, можна стати двієчником».

Дослідження виявило, що переважній більшості дітей цього віку властиві достатній та середній рівні розвитку морального вибору, які характеризуються достатньою обізнаністю щодо моральних норм і правил поведінки, достатньою сформованістю вміння аналізувати проблемні моральні ситуації.

У своєму дослідженні виявили, деяку невідповідність між моральною свідомістю та моральними вчинками. Просте знання дітьми норм і правил, що характеризує змістову наповненість системи ціннісних орієнтирів дитини та складається з її знань, уявлень та оцінних суджень про оточуючу дійсність та самого себе, ще не забезпечує хорошої поведінки. Знаючи правила, діти не завжди застосовують їх. Недостатньо знати, як треба діяти в тому чи іншому конкретному випадку, треба мати практичний досвід вправління в добрих вчинках, Нажаль у практиці виховної роботи дошкільних закладів і у сім'ї

**Міжнародна науково-практична конференція
«Світ ХХІ сторіччя: модернізація освіти та цінності дитинства»**

більше уваги приділяється когнітивним аспектам морального розвитку дітей, аніж набуванню ними досвіду моральної поведінки.

Щодня дорослі повинні терпляче нагадувати дітям правила поведінки, оцінювати їх вчинки з морального боку. А дитина, в свою чергу, повинна не механічно засвоювати необхідні уявлення про моральні поняття, а розуміти, чому даний вчинок чи дія оцінюються як позитивні, або як негативні.

Література

1. Мухіна В.С. Дитяча психологія. - М ТОВ Квітень-Прес, Зао Изд-во ЕКСМО-Прес, 2000. – 352 с.
2. Божович, Л.И. Проблема развития мотивационной сферы личности, Изучение мотивации детей и подростков / Л.И. Божович. - М.: Академия, 2002. – С. 7 –14.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. Посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416с. (102 - 113).
4. Токарева Л.Д. «Формування ціннісних орієнтацій як чинник моральності дошкільників у сучасному соціопросторі». Актуальні проблеми психології: //збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України: Психологія розвитку дошкільника. – Київ: Вид – во «Срібна Хвиля»,2012. – Т.IV. – Випуск 8. – С.280 – 298.